

Розділ 3. ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ, СТИМУЛЮВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Трансфер технологій у правовому регулюванні інноваційного процесу України: сутність, форми, етапи здійснення

Анотація до розділу монографії.

У цьому дослідженні аналізуються етапи і форми трансферу технологій. Виявлені проблеми ототожнення форм порівняно з видами трансферу технологій. Автором запропоновано класифікацію організаційних форм трансферу технологій. Особлива увага приділена договірним аспектам трансферу технологій.

Постановка проблеми. При самостійному виведенні підприємством *інноваційного продукту* на ринок за умови наявності інноваційного продукту у вигляді обладнання підприємство-розробник може здавати його в оренду, здійснюючи лізинг, а за умови трансферу виробничої технології — *інжиніринг*. Більш збитковим варіантом для підприємства-розробника є *продаж ліцензії* на використання інновації, франчайзинг або, як альтернатива, обмін співробітниками з відповідним переданням технології виробництва¹.

¹ Смирнова Н. В. Узагальнення існуючих теоретико-методичних підходів до формування механізму комерціалізації інновацій і трансферу технологій. *Економіка і фінанси*. № 3. 2015. С. 44–53.

Відповідно, при обранні *форми трансферу технологій на певному етапі трансферу технологій* виникають різні економічні та правові наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі існує багато теоретичних і прикладних напрацювань щодо здійснення *трансферу технологій*, який відбувається за певними *етапами*, та щодо договорів трансферу технологій, які укладаються на заключних його етапах. Ці напрацювання є доречними і заслуговують на увагу в тому чи іншому конкретному випадку.

Питання класифікації видів, форм трансферу технологій та визначення особливостей договорів трансферу технологій розкривались у дослідженнях багатьох вчених.

Так, більшість вчених розглядає форм трансферу технологій як види трансферу технологій, як, наприклад, О. О. Плахотнік та В. Я. Швець. Останній у своїй науковій праці зазначив, що *форми та види трансферу технологій* слід відокремлювати, надавши змістовну класифікацію видів. При цьому зазначив тільки основні моменти щодо форм трансферу технологій.

Проблемні питання договірних аспектів трансферу технологій розкривалися в дослідженнях: Б. М. Падучак щодо класифікації договорів у сфері трансферу технологій та істотних питань стосовно цих договорів; Ю. С. Паніної, яка відмежувала договір франчайзингу від договору про передання ноу-хау; В. Д. Мехеда, який визначив особливості договору інжинірингу; Ю. М. Капіци, який зауважив, що може бути укладений договір інжинірингу у сфері трансферу технологій.

Але поза увагою вчених залишилося дослідження питання *аналізу систематизації етапів, видів та організаційних форм трансферу технологій*.

Метою нашого дослідження є аналіз систематизації етапів, видів та організаційних форм трансферу технологій, а також виявлення перешкод у реалізації їх на практиці.

Виклад основного матеріалу. Сама інновація є результатом інноваційного процесу, який складається зі створення наукового продукту, перетворення його на об'єкт інтелектуальної власності, впро-

вадження об'єктів інтелектуальної власності у сферу споживання в будь-якій сфері життєдіяльності людини¹.

Інноваційний процес пов'язаний зі створенням (розробкою), освоєнням (впровадженням) і поширенням (виробництвом і комерціалізацією) інновацій.

Інноваційний процес є ширшим поняттям, ніж інноваційна діяльність. Він охоплює всі стадії створення новинки: від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги, які використовуються у господарській практиці; всі етапи життєвого циклу інновації, включаючи її дифузю у нові умови чи місця застосування. *А інноваційна діяльність* полягає в діях людей, спрямованих на створення чи впровадження інновації на певній стадії інноваційного процесу².

Зокрема, на питанні визначення ефективності інноваційної діяльності зупиняється І. В. Подрез-Ряполова у своєму дослідженні. Нею встановлено, що ефективність є складною категорією економічної науки та одним з основних показників діяльності суб'єктів господарювання. Вчена наполягає, що є доцільність нормативної регламентації загальних показників (критеріїв) ефективності інноваційної діяльності³.

Модель інноваційного процесу можна подати як кілька послідовних етапів: наука — техніка — виробництво.

Отже, з урахуванням послідовності проведення робіт *життєвий цикл інновацій розглядається як інноваційний процес.* Інноваційний процес складається із двох циклів: науково-інноваційного та виробничо-комерційного. При цьому до складу інноваційних циклів входять *фази.* Науково-інноваційний цикл охоплює 1 і 2 фази, виробни-

¹ Шаховская Л. С. Научный продукт и его роль в создании инноваций. *Экономические науки.* 2009. № 2. С. 91–96. URL: https://ecs.n.ru/files/pdf/200902/200902_91.pdf.

² Скібіцький О. М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 408 с. С. 36.

³ Подрез-Ряполова І. В. Особливості визначення ефективності інноваційної діяльності. *Право та інновації.* 2021. № 2 (34). С. 18–22.

чо-комерційний 3 і 4 фази¹. Припускаємо, що *трансфер технологій* є частиною інноваційного процесу.

У літературі з питань трансферу технологій або передання технологій використовується багато різноманітних концепцій і визначень, при цьому чіткого консенсусу щодо природи цього процесу не існує.

У своїх працях професор Henry Chesbrough трактує *передання технологій* (трансфер технологій) як *лінійний процес*, за якого «постачальники технологій» (університети, академії тощо) передають їх зацікавленим особам, які формують «пул» (об'єднання) попиту на технологічні пропозиції (фірмам, підприємствам, організаціям)².

Директор Венесуельського центру стратегічного розвитку трансферу технологій «Knowledge Innovation Market» (KIM) Francisco Velasco переконаний, що ця проблема значною мірою впливає із припущення, що *передання технологій* — це лінійний процес, який наразі реалізовується згідно з уявленнями «постачальників» технологій, що мають підлягати продажу. Однак часи пріоритетності «постачальників» вже минають і передання технологій варто розглядати як *круговий процес*, у якому основна увага зосереджена на «попиті», а отже, потребах ринку³.

Так, на думку В. Я. Швець, *трансфер технологій* можна розглядати у двох *формах*: як процес передання технологій без укладання договору між суб'єктами інноваційного процесу (трансфер інформації); як процес передання технологій від одного суб'єкта іншому на умовах укладеного між ними договору на юридичному рівні⁴. Остання точка зору є більш прийнятною для цього дослідження, оскільки

¹ Ковтуненко Ю. В. Особливості організації процесу комерціалізації інноваційних розробок високотехнологічних підприємств. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2012. № 2. С. 313–317. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Poru_2012_2_54.

² Неосяжність інновації: інтерв'ю з Генрі Чесбро. 22.11.2012 р. URL: <http://www.management.com.ua/interview/int316.html>.

³ Francisco Velasco Opinión Re-thinking Technology Transfer. URL: <https://kimglobal.com/en/noticia/opinion-%C2%B7-re-thinkingtechnology-transfer>.

⁴ Швець В. Я. Трансфер інновацій у логістичних системах: навч. посіб. / В. Я. Швець, Г. В. Баранець; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 219 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48406521.pdf>.

будемо досліджувати саме *етапи трансферу технологій*, який завершується укладанням договору трансферу технологій.

Контекст, у якому відбувається процес, а також концепція самої технології, яка використовується, сильно впливають на визначення трансферу технологій. Наприклад, у розвинених країнах ця концепція часто стосується процесу, завдяки якому *університети* або *дослідницькі центри* забезпечують доступ до створених там технологій за допомогою різноманітних механізмів взаємодії з операторами ринку. Зауважимо, що *термін «трансфер технологій»* може застосовуватися до процесу, за допомогою якого технологія, розроблена для конкретного використання чи галузі, стає застосовною у виробничих умовах.

У цьому випадку доцільно говорити про *етапи трансферу технологій*.

Як було зазначено вище, *трансфер технологій* є частиною інноваційного процесу, який *здійнюється на останніх стадіях інноваційного процесу*, коли ідея вже створена, виготовлені дослідницькі зразки, які затверджені та підкориговані, орієнтуючись на виробництво, а от далі відбувається вже сам процес трансферу технологій. Розглянемо *етапи трансферу технологій* і наведемо *рекомендаційні нормативно-правові акти* для здійснення внутрішніх процесів трансферу технологій.

Перший етап — попередній, де визначаються *перспективні напрями трансферу технологій* та наявних його об'єктів, конкретні розробки, що можуть бути запропоновані на ринку, надається *попередня оцінка потреб*. Так би мовити, розробляється певна стратегія.

Для методологічного забезпечення реалізації повноважень суб'єктів управління щодо розроблення та затвердження стратегічних планів розвитку державних підприємств, державних акціонерних товариств і господарських структур, управління корпоративними правами або контроль за діяльністю яких вони здійснюють, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України розроблено *Методичні рекомендації* з питань методологічного забезпечення складання середньо- та довгострокових стратегічних планів розвитку

державних підприємств, державних акціонерних товариств та господарських структур від 14 серпня 2013 р. № 971. Ці рекомендації стосуються державних структур, мають інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер і не є обов'язковими.

Другий етап — систематизація результатів виконаних теоретичних розробок, складання, узгодження і затвердження технічного завдання та календарного плану щодо розробок, які можуть бути запропоновані на ринку.

На цьому етапі відбувається створення *робочої документації* — розробляються конструкторські *документи*, призначені для виготовлення і випробування дослідних (експериментальних) зразків, окремої установчої серії та сталого (встановленого) серійного або масового *виробництва*.

Технологічна підготовка виробництва являє собою сукупність взаємопов'язаних процесів, що забезпечують готовність підприємства до випуску виробів заданого рівня якості при встановлених термінах виконання робіт і мінімальних трудових і матеріальних витратах. Вона регламентується стандартами Єдиної системи технологічної підготовки виробництва (ЄСТПВ)¹.

Третій етап — проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, проектування та виготовлення стендів, макетів *дослідних зразків*, проведення експериментальних досліджень і лабораторних випробувань щодо технології, яка може бути запропонована на ринку.

Відповідно, *результатом прикладних наукових досліджень* можуть бути отримані нові знання, призначені не тільки для *створення нових або вдосконалення існуючих технологій*.

Дефініція технології міститься у ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V. Досліджуючи правові аспекти співвідношення *технології та інноваційного продукту*, можна дійти висновку, що: по-перше, відповідно до чинного законодавства технологія *може бути реалізована як інноваційний продукт*; по-друге, *технологія*

¹ Організація виробництва: підручник. Затверджено МОН / Гриньова В. М., Салун М. М. Київ, 2009. 582 с. URL: <https://works.doklad.ru/view/TSygtvll3FE.html>.

належить до самостійного об'єкта правового регулювання, який може бути як використаний самим розробником (творцем) технології, так і наданий іншим суб'єктам господарювання, в тому числі суб'єктам інноваційної діяльності, на умовах використання чи повного передання прав на неї.

Водночас *технологію* можна визначити як один з інноваційних об'єктів поряд з інноваційним продуктом. І хоча технологія має багато спільних ознак з інноваційним продуктом (наявність у своєму складі об'єктів права інтелектуальної власності, результатів робіт, складність форми), але будь-яка *технологія може існувати самостійно*, тобто поза інноваційним процесом.

Початком процесу *створення технології* є момент подальшої розробки об'єкта права інтелектуальної власності, спрямованого на створення технології. З моменту *подальшої розробки* технологія з метою практичного втілення *може бути перетворена на інноваційний продукт* і набути додаткових ознак, які наводяться щодо нього у ст. 14 Закону «Про інноваційну діяльність»¹.

Подальшою розробкою технології є створення так званого *технологічного проекту*, що втілюватиме в собі спеціалізовану інформацію технічного та організаційного характеру про всі необхідні дії, які потрібно виконати для надання цьому об'єкту права інтелектуальної власності ознак, притаманних для технології, з метою подальшого її впровадження у виробничу сферу. Сам по собі *технологічний проект* є систематизованою сукупністю технічної, науково-технічної інформації організаційного характеру, певних дій, що заснована на результатах прикладних досліджень, дослідно-конструкторських робіт і містить у собі план заходів, за допомогою яких певний об'єкт права інтелектуальної власності (чи сукупність таких об'єктів та/або сукупність предметів, що за своїми характеристиками можуть бути зареєстровані як такі) буде перетворений на технологію в одному з її втілень (інформаційному або матеріальному). Тобто, інакше кажучи, *план дій щодо створення технології*.

¹ Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_6.

У межах такого проекту вирішуються технічні проблеми моделювання та конструювання *технології*, створення експериментальних зразків чи моделей. Також на цьому етапі починають з'являтися ті відомості, систематизована сукупність яких у майбутньому набуде ознак технології в її інформаційному втіленні. Наступним етапом є реалізація головних аспектів (конструювання) проекту технології та створення його *експериментального зразка*¹.

Зауважимо, що при проведенні проектно-конструкторських або технологічних робіт суб'єкти здійснюють ті операції, первинні документи для відображення яких мають бути встановленої форми. Тому необхідно, щоб *форми звітності* на цьому етапі трансферу технологій відповідали специфіці видів договорів трансферу технологій, які будуть укладені.

Четвертий етап — створення *технологічного пакета*, проведення технологічного та економічного аудиту, маркетингових досліджень і вирішення питання охорони та захисту прав інтелектуальної власності на технологію.

Поняття «*технологічного пакета*» або «пакета технологій» охоплює набір технологій і науково-технологічних рішень, що становить об'єкт як незалежна технічна система. Пакет технологій (далі — ПТ) розвивається самостійно, його внутрішні зв'язки і взаємозалежності міцніше, ніж зовнішні. Формально *технологічним пакетом* є генетично і функціонально пов'язана сукупність технологій, що має системні властивості. Пакет із необхідністю містить як фізичні, так і гуманітарні технології. Тобто він «вертикально інтегрований» у технологічному просторі².

Після подальшої розробки об'єкта інтелектуальної власності, що може бути втілений у *технологічному проекті та експериментальному*

¹ Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6953>.

² Желтов А. О. Понятие технологического пакета. *Инновации*. 2007. № 12 (110). С. 48–52. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-tehnologicheskogo-paketa>.

конструюванні, настає стадія прогнозування результатів роботи майбутньої технології. Вона втілює дії, спрямовані на збирання інформації про можливі результати функціонування технології, тобто про кількість і характеристики інноваційної продукції, що буде вироблена, її споживчі властивості, рівень попиту, наявність конкурентних пропозиції і т. д. Інакше кажучи, йдеться про отримання відомостей про особливості комерціалізації технології. Такі результати можуть бути отримані внаслідок проведення дослідних робіт, маркетингових досліджень, вивчення ринку та детального аналізу отриманих результатів¹.

При проведенні технологічного аудиту розробки об'єкта інтелектуальної власності застосовують такі методи, як: ідентифікація та оцінювання накопиченого досвіду і результатів наукових проєктів шляхом опитувань персоналу; заповнення інформаційних карток та аналіз відповідних конкретній розробці/технології даних; пошуки перспективних можливостей і визначення найбільш імовірних шляхів їхнього подальшого використання².

Процедура технологічного аудиту передбачає заповнення електронних форм щодо інформації про розробку науково-дослідницької роботи, яка визначена для проведення аудиту. Отримана інформація використовується при формуванні звіту про результати технологічного аудиту і заповненні спеціальних карток державної реєстрації та обліку науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт³.

Подальшими діями на цьому етапі є: оцінка прав на об'єкт інтелектуальної власності, визначення вартості майнових прав ін-

¹ Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6953>.

² Салюлева О. Б. Технологический аудит – основа эффективной реализации инноваций. Фонд «Уральский учебно-научный центр инновационного бизнеса». URL: <http://www.sbras.nsc.ru/np/vyp2001/pr02.htm>.

³ Розгон О. В. Здійснення технологічного аудиту наукової організації як основний захід трансферу технологій. *Наука та технології: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Київ, 27.06.2019 р.). Київ. 2019. С. 58–60. URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2019/6%20\(27\)/213.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2019/6%20(27)/213.pdf).

телектуальної власності та нематеріальних активів, проведення державної реєстрації авторського права на об'єкти інтелектуальної власності. Останню виконує юридичний відділ підрозділу організації, що виконує науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

Оцінку прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюють, керуючись постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» від 03 жовтня 2007 р. № 1185 та Методикою оцінки майнових прав інтелектуальної власності, затвердженою наказом Фонду державного майна України від 25 червня 2008 р. № 740.

До методики вартісної оцінки прав інтелектуальної власності відносять визначення прибутку від використання об'єктів промислової власності, що включає в себе:

– основні положення визначення доходу від використання винаходів і раціоналізаторських пропозицій;

– вартісну оцінку інтелектуальної власності у сфері матеріального виробництва. Способи експертної оцінки вартості нематеріальних активів. Експертна оцінка виявлених при інвентаризації нематеріальних активів при прийнятті їх на облік на підставі п. 17 Положення про інвентаризацію майна державних підприємств, що приватизуються, а також майна державних підприємств та організацій, яке передається в оренду (повертається після закінчення строку дії договору оренди або його розірвання), від 02 березня 1993 р. № 158, здійснюється комісією щодо інвентаризації об'єкта приватизації відповідно до сучасної вартості відтворення;

– оцінку новизни, попередньої вартості та часу морального зносу об'єкта інтелектуальної власності¹.

Проведення економічного аудиту здійснюється шляхом оцінки суми, дохідності, індексу дохідності та строку окупності впровадження розробки. Розрахунки економічних показників можуть здійснюватися за допомогою програмного забезпечення «Project Expert», «Інвестиційний аналіз (бізнес-план)» та інших. Розробка та реалізація бізнес-плану регулюється Наказом Міністерства економіки України

¹ Андросова О. Ф., Череп А. В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: монографія. К.: Кондор, 2007. 356 с. С. 315.

від 06 вересня 2006 р. № 290 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення бізнес-плану підприємств».

Маркетингові дослідження проводяться для вивчення ринкового потенціалу щодо всіх розробок. Вони відбуваються по черзі, починаючи з тих, що отримали найвищу оцінку. При проведенні *маркетингових досліджень* розробки застосовується ДСТУ 3294-95 Маркетинг. Терміни та визначення основних понять (наказ Українського науково-дослідного інституту стандартизації, сертифікації та інформатики від 28 грудня 1995 р. № 444).

Проведення *сертифікації дослідних партій (зразків)* відбувалося донедавна за державною системою сертифікації. Але державна система сертифікації (Система УкрСЕПРО) — система обов'язкової та добровільної сертифікації продукції, введена в Україні Декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» № 46-93 від 10 травня 1993 р. Вона з 01 січня 2018 р. скасована, оскільки Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію и сертифікацію» № 46-93 та сама Система сертифікації ґрунтувалися на старих радянських ДЕСТах і доповнювалася переглянутими або розробленими новими українськими ДСТУ. Система передбачала проведення обов'язкової сертифікації широкого кола продукції на відповідність певним вимогам конкретних стандартів, включених до «Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні», затвердженого наказом Держспоживстандарту України № 28 від 01 лютого 2005 р.

Таким чином, з 01 січня 2018 р. у зв'язку із втратою чинності Декретом Кабінету Міністрів України від 10 травня 93 р. № 46-93 «Про стандартизацію і сертифікацію» відсутні правові підстави провадження діяльності органами із сертифікації як призначеними органами із сертифікації в державній системі сертифікації.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України створило *систему технічного регулювання*, що дозволить українським виробникам безперешкодно виходити на іноземні ринки.

Дослідні партії (зразки), щоб пройти *сертифікацію*, стають об'єктом оцінки відповідності (конкретний матеріал, продукція, установка, процес, послуга, система, особа чи орган, до яких застосовується оцінка відповідності).

Сертифікація — це підтвердження відповідності третьою стороною, яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу (ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р. № 124-VIII).

Орган з оцінки відповідності як орган (підприємство, установа, організація чи їх структурний підрозділ), що здійснює діяльність з оцінки відповідності, включаючи калібрування, випробування, сертифікацію та інспектування, видає *документ про відповідність* (декларація (в тому числі декларація про відповідність), звіт, висновок, свідоцтво, сертифікат (у тому числі сертифікат відповідності)) або будь-який інший документ, що підтверджує виконання визначених вимог, які стосуються об'єкта оцінки відповідності. *Процедури оцінки відповідності* вимогам технічних регламентів застосовуються виробниками, а у випадках, в яких згідно з відповідними технічними регламентами обов'язки виробників покладаються на імпортерів або інших осіб, — імпортерами, розповсюджувачами чи іншими особами.

Для системного наукового аналізу властивостей *технологій* та їх складових проводять *патентно-кон'юнктурні дослідження*. Вони здійснюються відповідно до: Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V; Закону України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р. № 3322-XII; Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1993 р. № 1977-XII; Закону України «Про стандартизацію» від 05 червня 2014 р. № 1315-VII ДСТУ 3008-95 Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення (від 01 січня 1996 р., затверджений Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації); ДСТУ 3575-97 Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення (від 01 січня 1998 р., затверджений Державним комітетом України по стандартизації, метрології та сертифікації).

Процес *отримання охоронних документів (оформлення патентів, свідоцтв) на розробку об'єкта права інтелектуальної власності* регулюється такими нормативно-правовими актами: Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII; Положенням про використання об'єктів права інтелек-

туальної власності в НАН України, затвердженим розпорядженням Президії НАН України «Про підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» від 16 січня 2008 р. № 15.

Усі правові наслідки, пов'язані з використанням *технології*, підтримкою втілення і т. д., настають із моменту *відповідної державної реєстрації*. Так, об'єктом права інноваційної діяльності *технологія* стає з моменту державної реєстрації в установленому порядку відповідного інноваційного проекту. Також існує *спеціальний порядок реєстрації несекретних завершених технологій*, що надає певні засоби державної підтримки для таких об'єктів¹.

П'ятий етап — уточнення інноваційних запитів і формування на їх основі комерційних пропозицій, залучення партнерів та коштів інвесторів і врахування їх вимог, формування технологічного пакета.

Шостий етап — просування розробки як об'єкта права інтелектуальної власності, спрямованого на створення технології, на профільний ринок.

Сьомий етап — адаптація (доробка) вихідного технологічного пакета до вимог конкретного потенційного покупця. У результаті врахування конкретних вимог покупця щодо доопрацювання товару, який його цікавить, отримується *технологічний пакет спеціального плану*, який уже практично готовий до комерційної реалізації на ринку. На цьому етапі *технологія набуває усіх необхідних характеристик і перетворюється на інноваційний продукт*.

Восьмий етап — переговори щодо купівлі технології (може бути продаж патенту або ліцензії, створення спільного підприємства, спільне продовження науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, входження до діючого підприємства), які завершуються укладанням *договору трансферу технологій*, переданням технології та супровідної документації, відстеженням використання технології та оцінкою результатів її використання.

¹ Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. Розвитку НАПрН України, 2020. 360 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6953>.

Договірне забезпечення передання технологій, консультації та розробка договорів про трансфер технологій виконує юридичний відділ підрозділу організації, що виконує науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, який керується законами України: «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1993 р. № 1977-XII, «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 р. № 222-VIII, «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII, «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII, ГК України, ЦК України, постановою Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2007 р. № 995 «Деякі питання реалізації Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Під час передання (трансферу) технологій укладаються *договори*, визначені ЦК України щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, з урахуванням вимог ст. 19 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V.

Дев'ятий етап — подання інформації про стан, основні положення і використання механізмів державної науково-технічної політики в Україні, особливості та механізми міжнародної підтримки інноваційної діяльності. На цьому етапі також порушуються питання використання інфраструктури підтримки трансферу і комерціалізації наукомістких об'єктів трансферу технології, залучення фінансових ресурсів, отримання інформаційних і консалтингових послуг тощо.

Десятий етап — розкриває механізми визначення економічної та комерційної доцільності створення, комерціалізації та споживання об'єкта трансферу технології, створення механізму реалізації та системи керування проектом, формування команди для реалізації проекту, створення системи керування фінансами¹.

¹ Конспект лекцій з дисципліни «Трансфер технологій» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня усіх спеціальностей/ укл.: д. е. н., проф. Плахотнік О. О., Кам'янське, ДДТУ, 2017. 67 с. С. 22.

Термін «*трансфер технологій*» можна розглядати як процес, який відбувається в межах національних кордонів або за їх межами, а також на комерційній або некомерційній (пільговій) основі. Це може стосуватися фізичного руху активів або нематеріальних елементів, таких як ноу-хау та технічна інформація, або найчастіше стосується матеріальних, так і нематеріальних елементів.

Трансфер технології, як правило, належить до більш *активного процесу*, коли користувачі прагнуть отримати знання для ефективного використання технології та освоєння її *матеріальних і нематеріальних елементів*¹. Так, виокремлюють *матеріальні форми технологій* (підприємства «під ключ», технологічні лінії, агрегати, обладнання, інструменти й ін.) та *нематеріальні форми технологій* (патенти, ліцензії, ноу-хау, знання, досвід, технологічна документація й ін.); послуги (науково-технічні, інжинірингові, консультативне навчання)².

Отже, Україна потребує не тільки заохочення інновацій, а й зміцнення зв'язків між суб'єктами трансферу технологій, стимулювання інноваційної діяльності для підвищення рівня конкурентоспроможності національних виробників на *світовому ринку*. Запорукою цього може стати *міжнародний трансфер технологій* як визначальний чинник економічного зростання України. Оскільки потенційною вигодою та можливістю досягнення позитивних економічних ефектів для економіки України є прямі іноземні інвестиції, які забезпечують *міжнародний трансфер технологій*, то застосування таких інвестицій може сприяти зростанню обсягів міжнародного науково-технологічного співробітництва в цій сфері³.

¹ Transfer of technology and knowledge sharing for development Science, technology and innovation issues for developing countries. *Unctad current studies on science, technology and innovation*. 2014. № 8. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/dtlstict2013d8_en.pdf.

² Родіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансфера технологій промислових підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 3(15). С. 64.

³ Когут М. В. Міжнародний трансфер технологій як чинник економічного зростання: дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Львів, 2017. 193 с. С. 73.

Отже, спостерігаємо згадування як національного, так і міжнародного трансферу технологій.

Швець В. Я., класифікуючи за певними критеріями, наводить такі види трансферу технологій:

– за масштабом використання: *міжнародний* трансфер технологій; внутрішній (у межах країни) трансфер технологій;

– за рівнем кооперації: передання технології новоствореним фірмам; технологічний трансфер від дослідницьких організацій до діючих підприємств; передання технології відомчим лабораторіям, університетам чи об'єднанням із метою подальших досліджень;

– за сектором економіки: передання технології в межах цивільного сектора; передання технології з військового до цивільного сектора (конверсія виробництва);

– за напрямом руху технології: *прямий* трансфер, тобто комерційне передання ліцензій від головної компанії пов'язаним із нею фірмам, у тому числі створеним або вже діючим дочірнім компаніям; *зворотний* трансфер технологій, який передбачає приєднання фірми до іншої з метою оволодіння технологічними відомостями або передання розробленої технологічної документації головній компанії;

– за характером об'єднання учасників: *горизонтальний* трансфер, який передбачає об'єднання ресурсів, виробничих потужностей конкурентів для посилення конкурентних позицій; *вертикальний* трансфер, який спрямований на об'єднання учасників каналу розподілу з метою економії на операціях і посилення впливу на ринок¹.

Інші вчені зазначають, що *вертикальний* і *горизонтальний* — це відомі *форми трансферу технологій*, а поділ залежить від типу передання технології. Так, *горизонтальний* трансфер інтелектуальної власності — це фактичний продаж технологій як таких, а *вертикальний* трансфер технологій — це продаж за допомогою освоєння нових технологій власними силами і продажів готової продукції².

¹ Швець В. Я. Трансфер інновацій у логістичних системах: навч. посіб. М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 219 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48406521.pdf>.

² Щєблыкин В. Н., Ершов А. С. Качество горизонтального трансфера интеллектуальной собственности. *Транспортное дело России*. 2011. № 5. С. 72.

Як бачимо, це швидше *види*, ніж *форми* трансферу технологій.

Залежно від видів інноваційної політики виділяють: *корпоративний, регіональний, національний і транснаціональний трансфер технологій*.

Корпоративний технологічний трансфер технологій є одним із головних напрямів здійснення трансферу технологій.

Його реалізація можлива завдяки обміну інформацією між структурними підрозділами і відділами підприємства (науково-дослідні та конструкторські відділи, промислові лабораторії, виробничі цехи), а також може бути прискорена мотивованою співпрацею з регіональними інститутами (підприємствами, університетами/НДІ, державними науковими установами) шляхом узгодженості діяльності суб'єктів господарювання з напрямками регіональної інноваційної програми.

Регіональний трансфер технологій полягає в обміні технологіями в межах області, краю, району, частини країни. Прикладом цього трансферу технологій можуть бути ті регіони, в яких спостерігається концентрація підприємств однієї галузевої приналежності (видобування корисних копалин, сільське господарство, металургійні виробництва та ін.).

Національний технологічний трансфер передбачає спільну діяльність правових, адміністративних, економічних структур, інститутів і суб'єктів господарювання в межах держави.

Транснаціональний трансфер технологій спирається на розвинені політичні, економічні, науково-технічні та гуманітарні зв'язки між державами¹. Його зазвичай іменують міжнародним трансфером технологій. *Міжнародний трансфер технологій* — це міждержавне переміщення на комерційній або некомерційній основі матеріальних прав на об'єкти промислової власності, що виявляється у процесі патентування, ліцензування, франчайзингу².

¹ Гаврилук А. В. Сущность, формы реализации и функциональное назначение трансфера технологий. *Экономика и управление народным хозяйством*. 2018. № 4 (161). С. 16.

² Якубівська Ю. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності в контексті міжнародного трансферу технологій. *Економічний простір*. 2011. № 50. С. 297.

Основним економічним механізмом міжнародного трансферу технологій за зовнішніми каналами є патентно-ліцензійна торгівля, коли відбувається передання патентних і безпатентних ліцензій на використання винаходів, технологічного досвіду, товарних знаків та ін. Основна частка світової торгівлі технологіями припадає на продаж безпатентних ліцензій, оскільки вони не потребують проведення додаткових НДДКР і передбачають мінімальний комерційний ризик. Патентно-ліцензійна торгівля супроводжується укладанням патентного або ліцензійного договору. За патентним договором власник патенту за певну винагороду поступається покупцеві своїми правами на використання винаходу. За ліцензійним договором власник винаходу надає дозвіл на використання своєї технології за певних умов. У світовій практиці трансферу технологій найбільшого поширення набули ліцензійні договори, які передбачають комплексний технологічний обмін із наданням ноу-хау та інжинірингових послуг. Переважна частина ліцензійних договорів укладається великими промисловими компаніями¹.

За засобами передання технологій або за комерційною природою чи економічним змістом трансфер технологій поділяють на *комерційний* і *некомерційний*.

Некомерційний трансфер технологій передбачає обов'язкове передання інноваційної розробки господарюючому суб'єкту, який здійснює її подальше застосування, промислове освоєння, і ця дія не обов'язково має передбачати отримання *комерційної вигоди*. Некомерційний трансфер технологій може здійснюватися як за рахунок державної підтримки, так і за допомогою фірмових та особистих контактів. *Некомерційні напрями трансферу технологій* використовуються у випадках, якщо автор (власник) науково-технічної інформації не усвідомлює, не має інтересу або можливості для її комерціалізації, а також у тих ситуаціях, коли саме знання, будучи базовим, фундаментальним, не підлягає комерціалізації².

¹ Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). Киев: Феникс, 2006. 560 с. С. 23–24.

² Фирсова С. П. Трансфер технологий как фактор инновационного развития

Об'єктами *некомерційного трансферу* є: науково-технічна та навчальна література, довідники, огляди, стандарти опису патентів, каталоги проспектів тощо; інформація міжнародних конференцій, симпозіумів, виставок; освітні послуги, надані, під час навчання і стажування вчених і фахівців на безоплатній основі та на умовах паритетного відшкодування витрат сторонами.

Комерційний трансфер — трансфер, у разі якого споживач (покупець) виплачує винагороду власнику (який може бути, а може і не бути розробником) технології в тій чи іншій формі та розмірах, на договірних умовах. *Об'єктами комерційного трансферу технологій* є: об'єкти промислової власності, патенти на винаходи, свідоцтва на промислові зразки і корисні моделі за винятком товарних знаків, знаків обслуговування і комерційних найменувань, якщо вони не є частиною операцій щодо передання технологій; ноу-хау і технічний результат у вигляді техніко-економічних обґрунтувань, моделей, зразків, інструкцій, креслень, специфікацій, технологічного оснащення та інструменту, послуг консультантів і підготовки кадрів; технічні та технологічні знання й інформація¹.

Передання науково-технічної інформації на *безоплатній основі* може бути здійснене за допомогою організації виставок, симпозіумів, міжнародних конференцій, навчання персоналу на безоплатній основі або на умовах паритетного відшкодування витрат сторонами. В умовах розвитку ринкових відносин найбільш поширеною *формою технологічного трансферу* є *комерціалізація технологій*, що являє собою форму технологічного передання, за якої споживач (покупець) набуває права на використання знань і виплачує їх власнику (розробнику технології) винагороду в розмірах, визначених умовами ліцензійного (або іншого) договору. Тобто *комерціалізація технологій* передбачає передання технології з обов'язковим отриманням комерційної вигоди².

технического университета. Казанский педагогический журнал. 2011. № 1. С. 57.

¹ Зараменских Е. П. Коммерциализация технологий: монография. Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2014. 125 с. С. 29.

² Тюрина В. Ю., Ипполитова А. А. Маркетинговая стратегия как фактор развития трансфера и коммерциализации инновационных технологий. *Известия*

Соловйов В. П. пояснює, що трансфер технологій завжди передує процесам їх *комерціалізації* та базований на сукупності специфічних явищ і процесів¹.

Проте С. М. Кацура вважає, що *комерціалізація технологій* — це те саме, що й *комерційний трансфер*². Однак *комерціалізація технологій передбачає* перетворення технології на джерело прибутку, тоді як *трансфер технологій* — це передавання знань і перетворення їх на інноваційну технологію на підставі *договору трансферу технологій*, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових, або дозволяється використання технології та/або її складових.

Системною ознакою класифікації договорів у сфері трансферу технологій є *технологія*. Специфічність правової природи технології наділяє *поіменовані договори специфічними ознаками*, які їм не властиві у разі використання іншого майна та водночас об'єднує різні за своєю правовою природою договори і дозволяє виокремити їх «у групу».

У цій групі договорів трансферу технологій розподіл здійснюється за напрямом дій щодо технології:

- створення технології;
- відчуження самої технології (прав на неї);
- відчуження (у т. ч. оренда, лізинг) майна, в якому об'єктивована технологія;
- супроводжувальні договори: надання послуг щодо використання технології та/або майна, в якому технологія об'єктивована; навчання робітників; надання консультацій тощо.

Саратовского университета. Новая серия. Серия Экономика. Управление. Право. 2015. № 2. Том 15. С. 163.

¹ Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций): монография. Киев: Феникс, 2006. 560 с. С. 243.

² Кацура С. М. Трансфер технологий и диффузия инноваций как элементы регионального инновационного процесса. *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*: сб. науч. трудов. 2009. Ч. 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_2/0646.pdf.

В окрему групу можна виокремити договори, в яких технологія є другорядною ознакою (договори надання послуг, консультативної допомоги (навчання персоналу), договір застави майнових прав на технологію, засновницький договір і статут, договір створення спільного підприємства тощо).

Опосередковано ст. 4 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V відсилає до договірних відносин суб'єктів трансферу технологій через їх взаємодію під час:

- 1) створення технологій та/або їх складових;
- 2) обміну досвідом та інформацією про науково-технічно-логічні досягнення;
- 3) проведення консультацій з основних питань науково-технічної і технологічної політики стосовно застосування технологій та їх складових;
- 4) виробництва і здійснення кооперації постачання технологій та/або їх складових у межах договорів про їх трансфер;
- 5) укладення інших цивільно-правових договорів відповідно до законодавства¹.

Відповідно до ст. 17 «Види договорів про трансфер технологій» Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V² (в редакції від 01 червня 2010 р.) він може здійснюватися, зокрема, *шляхом укладення таких договорів:*

¹ Загіршева Н. В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 249 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6986/1/dis%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>.

² Наразі діє редакція від 16.10.2020 за якою зміст ст. 17 наявний у ст. 19 цього Закону. При цьому ст. 19 перетерпіла зміни, за якою під час передання (передачі) технологій укладаються договори, які визначені ЦК України щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Тобто, по-перше, стаття містить бланкетну норму, яка відсилає до положень ЦК України, а по-друге, відсутній перелік договорів трансферу технологій, який був у попередній редакції Закону.

– про *поставку промислової технології*, що укладається з метою набуття знань, досвіду і придбання технологічного обладнання;

– *технічно-промислової кооперації*, який укладається з метою набуття знань і отримання послуг для виробництва промислової продукції, напівфабрикатів, обладнання та комплектуючих, що відповідають умовам застосування технології, та інших складових, необхідних для її застосування;

– про надання *технічних послуг* — щодо надання послуг із планування, розроблення програми досліджень і проєктів, а також здійснення або надання спеціальних послуг, необхідних для виробництва певної продукції;

– *інжинірингу* — про виконання робіт і надання послуг, у тому числі складання технічного завдання, проведення допроєктних робіт, зокрема техніко-економічних обстежень та інженерно-розвідувальних робіт, пов'язаних із будівництвом виробничих, складських та інших приміщень, що використовуються у технологічному процесі виробництва продукції, проведення наукових досліджень, розроблення проєктних пропозицій, технічної та конструкторської документації стосовно технологій та їх складових, надання консультацій і здійснення авторського нагляду під час монтажу складових технологій і пусканалагоджувальних робіт, надання консультацій економічного, фінансового чи іншого характеру, пов'язаних із застосуванням технологій і зазначеними роботами і послугами;

– про *створення спільних підприємств*, який укладається у разі часткового передання майнових прав на технології та їх складові;

– про *надання в оренду або лізинг* складових технологій, обладнання;

– комерційної концесії (*франчайзингу*).

Разом із договором про трансфер технологій можуть укладатися договори, зокрема, щодо:

– *гарантій осіб*, які передають технології та їх складові, стосовно можливості досягнення економічних показників і виробництва продукції із застосуванням цих технологій і складових;

– *проведення комплексу інженерних, екологічних або інших робіт*, необхідних для застосування технологій та їх складових;

– обслуговування обладнання.

У ст. 19 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V (чинна редакція) зазначені *умови договорів* про трансфер технологій. Це дає підстави припустити поіменовані та непоіменовані *види договорів, які можуть укладатися у процесі трансферу технологій*, а саме: ліцензійний договір; договір передання ноу-хау; договір передання прав на техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення й інші інформаційні матеріали про технології та їх складові; договір на проведення робіт з удосконалення технологій та їх складових і порядок надання сторонами інформації про ці вдосконалення; договір надання послуг (щодо надання консультацій і послуг із проектування, асистування та навчання кадрів, які забезпечують реалізацію технологій, та управлінського персоналу особи, якій передаються права на технологію та її складові); договір страхування технологій та їх складових.

Отже, усі договори, які *опосередковують відносини у сфері трансферу технологій*, можна поділити на дві самостійні групи: 1) договори, які безпосередньо опосередковують відносини у сфері трансферу технологій (реалізацію майнових прав на технологію): договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір комерційної концесії (франчайзингу), договір про передання ноу-хау; 2) договори, які побічно опосередковують відносини у сфері трансферу технологій (реалізацію майнових прав на технологію): договір щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності на технологію як вкладів до статутного (складеного) капіталу господарських товариств, договір щодо передання (купівлі-продажу) єдиного майнового комплексу (якщо технологія вже втілена в основні фонди підприємства), договір оренди або лізингу складових технології, договір застави (майнових прав на технологію), договір про надання послуг (консультування тощо), договір про спільну діяльність (договір простого товариства)¹.

¹ Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 189–191. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/03/Paduchak.pdf>.

Науковиця Н. В. Загрішева не погоджується із цим поділом, аргументуючи, що види договорів у сфері інтелектуальної власності обмежуються гл. 75 ЦК України. На них поширюється дія ст. 1 ЦК України — майнові відносини, які базуються на приватних інтересах осіб приватного права. Сфера трансферу технологій є унікальною. Досягнення цієї мети можливе тільки через урегулювання трансферу технологій нормами господарського права¹. Цілком слушна думка, що договори, які спрямовані на реалізацію майнових прав на технологію, можуть бути врегульовані тільки гл. 75 ЦК України. При цьому припускаємо, що низку правовідносин, що виникають у процесі трансферу технологій, який є тривалим і має декілька стадій, етапів, слід належним чином оформити, зокрема, шляхом укладання договорів.

Договори трансферу технологій можуть опосередковувати різні стадії *інноваційного циклу* (процесу) залежно від тієї форми, в якій передається технологія: 1) стадію *створення інноваційного об'єкта*, якщо технологія передається шляхом передання патентів і ліцензій на об'єкти права інтелектуальної власності; 2) стадію *впровадження*, якщо йдеться вже про *передання технології шляхом надання дозволу на виготовлення певної продукції* (при цьому не потрібно розробляти інноваційний проект, адже технологія є вже апробованою); 3) всі стадії інноваційного циклу (ідеться про випадки *передання технології в матеріалізованому вигляді*, тобто шляхом продажу устаткування, технологічних ліній тощо, тому це може бути як стадія створення, так і стадія впровадження або поширення (розповсюдження)). При цьому в контексті договорів інноваційного характеру договори трансферу технологій належать до супутніх (допоміжних)².

¹ Загрішева Н. В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 249 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6986/1/dis%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>.

² Адамюк Д. І. Договірні форми передачі інноваційного продукту за кордон. Правове регулювання інноваційних відносин: монографія. Харків: Юрайт, 2013. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Atamanova/4_6.pdf.

Відповідно, належна систематизація договорів дозволить з'ясувати не тільки можливість реалізації майнових прав на технологію, а й дозволить з'ясувати інші особливості, пов'язані з трансфером технологій.

У своєму дослідженні проф. О. О. Плахотнік фрагментарно розглянув *організаційні або комерційні форми трансферу технологій* і до цих форм відніс: ліцензування, лізинг, франчайзинг, інжиніринг, договори ноу-хау¹.

Якщо тлумачити термін «форма», то це тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний із його сутністю, змістом². Виходячи з цього, форму трансферу технологій доречно тлумачити, зокрема, як спосіб організації.

Акцентуємо, що *трансфер технологій* — це передання знань і перетворення їх на інноваційну технологію, тому, відповідно, вона проходить через *певний організаційний процес*, тобто суб'єкти трансферу технологій можуть застосовувати *певну форму організації цього процесу*.

До *некомерційних форм трансферу технологій* належить *міжнародна технологічна допомога*, яка надається у формах:

технологічних грантів (безоплатного надання технологій і устаткування, у вигляді консалтингу й підготовки кадрів тощо);

спільного фінансування проектів (певна частина витрат покривається за рахунок фірми або країни - реципієнта);

використання технологій з метою отримання соціального або екологічного ефекту³.

На наше переконання, *організаційні або комерційні форми трансферу технологій* слід визначити як такі:

¹ Конспект лекцій з дисципліни «Трансфер технологій» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня усіх спеціальностей/ укл.: д.е.н., проф. Плахотнік О. О., Кам'янське, ДДТУ, 2017. 67 с. С. 15.

² Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). Том 10, сторінка 617, права колонка. URL: <http://sum.in.ua/s/forma>.

³ Конспект лекцій з дисципліни «Трансфер технологій» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня усіх спеціальностей/ Укл.: д.е.н., проф. Плахотнік О. О., Кам'янське, ДДТУ, 2017. 67 с. С.15.

- передання (передача) виключних майнових прав інтелектуальної власності за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- передання у користування майнових прав інтелектуальної власності за ліцензійним договором;
- передання майнових прав на об’єкти права інтелектуальної власності за договором франчайзингу (франчайзинг);
- передання прав на ноу-хау за договором передання ноу-хау;
- відчуження майна в якому технологія об’єктивована за договором про надання в оренду або лізинг складових технологій, обладнання (лізинг);
- надання послуг щодо використання технології та/або майна в якому технологія об’єктивована за договором з інформаційно-консультативним обслуговуванням (консультаційний інжиніринг);
- виконання робіт за договором на створення і передання науково-технічної продукції (технологічний інжиніринг);
- передання майнових прав інтелектуальної власності при обміні науково-технічними результатами на базі діяльності спільних підприємств за договором про створення спільних підприємств (у разі часткового передання майнових прав на технології та їх складові));
- передання в заставу за договором застави майнових прав на технологію;
- передання прав за договором передання прав на техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення та інші інформаційні матеріали про технології та їх складові;
- інші форми трансферу технологій.

Як бачимо, *організаційні форми трансферу технологій застосовуються завдяки укладанню договору (через договірну форму)*¹.

Спробуємо систематизувати *організаційні форми міжнародного і внутрішнього трансферу*.

До першої групи *форм трансферу технологій* відносимо договори за якими відбувається передання(передача): виключних майнових

¹ Розгон О. В. Організаційні форми трансферу технологій в інноваційному процесі. *Право та інновації*. 2021. № 1(33). С. 15. URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/692/600>.

прав інтелектуальної власності за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; передання у користування майнових прав інтелектуальної власності за ліцензійним договором; майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності за договором франчайзингу (франчайзинг); передання прав на ноу-хау за договором передання ноу-хау.

Договір про *передання виключних майнових прав інтелектуальної власності* отримав своє нормативне закріплення у ст. 1113 ЦК України.

На відміну від ліцензійного договору, *договір про передання прав інтелектуальної власності* спрямований на повне відступлення майнових прав на твір, винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку чи інший об'єкт інтелектуальної власності, тому зміст договору про передання прав інтелектуальної власності передбачає *безповоротне відчуження прав на об'єкт охорони*¹.

За договорами про передання майнових прав інтелектуальної власності власник цих прав може надати їх у *користування*. Будь-який платіж, отриманий як *винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності*, є роялті (п.п. 14.1.225 п. 14.1 ст. 14 ПК України). Якщо договір про передання прав інтелектуальної власності *спрямований на повну поступку (відчуження)* майнових прав на об'єкт прав інтелектуальної власності, то він є договором із передання майнових прав інтелектуальної власності, а плата за таке передання є не роялті, а звичайним *платежем за реалізоване майно* (товар).

Перебуває у центрі уваги *ліцензування* як основна форма трансферу технологій.

Згідно із ч. 1 ст. 1107 ЦК України розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів, зокрема, *ліцензії* на використання об'єкта права інтелектуальної власності та *ліцензійного договору*.

Під *предметом цього договору* слід розуміти сукупність майнових прав, які передаються. Доречно навести думку В. С. Мілаш, яка ви-

¹ Городов О. А. Право промышленной собственности: учебник. Москва: Статут, 2011. С. 356–357.

значає, що *предмет ліцензійного договору* утворюють: а) майнові права промислової власності (об'єкт договору) та б) юридично значуща дія, яку зобов'язується вчинити ліцензіар¹.

За наведеним договором усі *виключні права*, передбачені у патенті, *відчужуються* на платній основі володільцем на користь іншої фізичної чи юридичної особи. Слід зауважити, що предметом ліцензійного договору можуть бути лише *права на використання інноваційного об'єкта*, які є чинними на момент його укладання, тому цей договір не може охоплювати надання прав ліцензіату, які ліцензіар тільки має намір набути в майбутньому. Таким чином, *об'єктом ліцензійного договору* може бути інноваційна розробка, інноваційний продукт, які вміщують зареєстрований об'єкт промислової власності, оскільки права, що випливають із державної реєстрації, виникають у заявника після видачі відповідного правоохоронного документа (патенту чи свідоцтва).

Документація, ноу-хау, технічні знання і виробничий досвід, що включаються до ліцензійних договорів, являють собою ніби опосередковану форму передання науково-технічних досягнень для їхнього відтворення споживачем (покупцем) ліцензії в тому вигляді та з тими характеристиками, з якими об'єкт ліцензії реалізований на підприємстві ліцензіара. Під час надання ліцензій на стадії технічного рішення споживачеві (покупцеві) передається обмежений обсяг технологічних і технічних знань, досвіду, на відміну від ліцензійного договору на реалізоване у виробництві певне науково-технічне досягнення у формі певного об'єкта промислової власності. До складу ліцензії в цьому разі можуть входити технічна документація на зразки приладів, технологічний процес, відпрацьований на пілотній установці, патентні заявки, частково ноу-хау. На цій стадії, як правило, ще *не можуть бути передані разом із ліцензією* такі елементи, як повністю готова конструкторська й технологічна документація на проведення виробництва предмета ліцензії, виробничий досвід і знання, не може бути надана достатня технічна до-

¹ Мілаш В. С. Підприємницькі комерційні договори в господарській діяльності: монографія. Полтава: АСМІ, 2005. 450 с. С. 43.

помога при їх освоєнні. Здебільшого споживачеві ліцензії самому доводиться допрацьовувати винахід і впроваджувати його на своєму підприємстві.

Передання майнових прав інтелектуальної власності може відбуватися за допомогою такої договірної форми, як *установчий договір* (внесення прав інтелектуальної власності до статутного фонду товариства), який укладається *паралельно з ліцензійним договором і договором на передання у власність виключних майнових прав інтелектуальної власності, франчайзингу*.

Якщо враховувати складний *нематеріальний характер інноваційного продукту*, то становищу неможливості одночасного використання різними суб'єктами такого продукту найбільше відповідають *умови виключної ліцензії*, яка позбавляє ліцензіара можливості не тільки надання аналогічних ліцензій, а й самостійного використання виключних прав в обсязі виданої ліцензії.

Таким чином, внесенню *вкладу до статутного фонду господарського товариства* правами на інноваційні продукти найбільш відповідають форми договору про відчуження виключних прав на об'єкти права інтелектуальної власності та договору про надання виключної ліцензії (ліцензійного договору)¹.

Доцільно зауважити, що слід виокремлювати договори, в яких технологія є *другорядною ознакою: передання у заставу майнових прав на технологію; суб'єкт господарювання, внеском до статутного капіталу* якого є майнові права на технологію, тощо. Мета зазначених видів договорів залишається основною: передання майна у заставу, формування статутного капіталу. І тільки за рахунок свого специфічного об'єкта — майнових прав на технологію вони включаються до кола дослідження².

¹ Адамюк Д. І. Договірні форми передачі інноваційного продукту за кордон. Правове регулювання інноваційних відносин: монографія. Х.: Юрайт. 2013. Р. 4.6. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Atamanova/4_6.pdf.

² Загрішева Н. В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. К, 2018. 249 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6986/1/dis%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>.

Перш ніж аналізувати *франчайзинг* як організаційну форму трансферу технологій, слід зауважити, що серед науковців-правників точиться значна кількість спорів стосовно того, чи є *поняття комерційної концесії тотожним поняттю франчайзингу*, є ці договори різними за своєю правовою природою чи навпаки однаковими¹. Більшість вчених вважає, що *комерційна концесія* тотожна поняттю *франчайзингу*.

Комерційна концесія (франчайзинг) є одним зі способів передавання прав на об'єкти інтелектуальної власності, інноваційних об'єктів для їх використання у виробничій господарській діяльності суб'єктів господарювання. Сферою дії договору *комерційної концесії*, на відміну від договору франчайзингу, є поширення товарів виробника, тоді як сфера *договору франчайзингу* — поширення товарів і виробництво².

Варто зауважити, що слід розрізняти *концесію* як форму здійснення державно-приватного партнерства і відповідно *концесійний договір* як супутній їй договір між концесіонером та концесіодавцем, який визначає порядок та умови реалізації проекту, що здійснюється на умовах концесії, а також *комерційну концесію* як один із способів передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності і відповідно *договір комерційної концесії*, за яким одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг.

Франчайзинг також трактують як підприємницьку діяльність, згідно з якою на договірній основі одна сторона (франчайзер) передає другій (франчайзі) за винагороду на визначений строк або без зазначення такого: право використання торговельної марки, знаку обслуговування; фірмового (торгового) найменування; послуг; технологіч-

¹ Розгон О. В. Організаційні форми трансферу технологій в інноваційному процесі. *Право та інновації*. 2021. № 1(33). С. 16. URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/692/600>.

² Потехіна В. Інтелектуальна власність: навч. посіб. Київ: КУП НАНУ, 2009. С. 122.

ного процесу; ноу-хау; комерційної інформації¹. Тобто, *франчайзинг*, з економічної точки зору, представляє собою форму взаємодії великого і малого підприємництва, за якою учасники такого підприємництва можуть працювати під однією торговою маркою. А це може стимулювати діяльність національних суб'єктів та забезпечувати ефективну співпрацю з іноземними партнерами.

Паніна Ю. С., відмежовуючи *договір франчайзингу* від договору про передання ноу-хау, вважає, що *договір франчайзингу та договір про передання ноу-хау*, хоч і можуть опосередковувати *трансфер технологій*, але не належать до правової категорії договорів про трансфер технологій. При цьому *договір франчайзингу* не завжди передбачає передання права на використання ноу-хау франчайзера².

Важливо зазначити, що *договір франчайзингу* можна віднести до договорів *комплексного характеру*, адже вони опосередковують не лише певні дії з передання майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, а містять також послуги, пов'язані з правильним використанням їх і ділової репутації суб'єктів договору.

Зазначена договірна форма регулювання відносин між суб'єктами господарювання може досить активно використовуватись у випадках, коли *інноваційні продукти передаються* іншому споживачеві (покупцеві) з метою тимчасового оплатного використання, а також провадження спільної господарської діяльності, що спрямована на отримання прибутку.

Далі проаналізуємо *передання прав на ноу-хау*. Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V встановлено дефініцію «ноу-хау» (ст. 1).

Одним зі складників технології як комплексного об'єкта договору про трансфер технології може бути ноу-хау. Відповідно, однією з істотних умов договору про трансфер технологій є умова передання прав на ноу-хау.

¹ Цират А. В. Франчайзинг от А до Я: Терминологический словарь. Ассоциация франчайзинга. 2004. 60 с. URL: <http://abc.franchising.org.ua/abc/>.

² Паніна Ю. С. Проблеми відмежування договору франчайзингу від дистрибуторського договору та договору про передачу ноу-хау. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 25.

Предметом договору про передавання ноу-хау як виду договору у сфері трансферу технологій може бути основна дія, яку слід вчинити для досягнення мети договору, що відображена у визначенні цього виду договору, — передавання набувачеві «права доступу» до ноу-хау для подальшого його використання та ноу-хау як сукупності певної інформації, знань і досвіду, які йому належать і необхідні набувачу для досягнення поставленої мети договору¹.

Цей договір окреслює обмін науковими або науково-технічними результатами, передавання права на використання повністю або частково конфіденційних знань, що містять відомості технологічного, комерційного характеру, постачання певного обладнання для виробництва, яке необхідне при виготовленні наукоємної продукції, тощо.

Аналізований договір передбачає передавання повністю або частково конфіденційних знань, відомостей технічного, економічного, фінансового, адміністративного характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі або фірмі, що їх отримали. Ноу-хау може бути як самостійним об'єктом договору, так і входити до складу комплексного об'єкта за ліцензійним договором, франчайзингом².

До другої групи форм трансферу технологій відносимо супроводжувальні та супутні (допоміжні) договори, які не спрямовані на визначення порядку використання об'єкта трансферу технологій, але за ними відбувається: відчуження майна в якому технологія об'єктивована за договором про надання в оренду або лізинг складових технологій, обладнання (лізинг); надання послуг щодо використання технології та/або майна в якому технологія об'єктивована за договором з інформаційно-консультаційним обслуговуванням (консультаційний інжиніринг); виконання робіт за договором на створення і передавання науково-технічної продукції (технологічний інжиніринг); передавання майнових прав інтелектуальної власності при

¹ Розгон О. В. Предмет договору про передачу ноу-хау як виду договору у сфері трансферу технологій. *Право та інновації*. 2019. № 2 (26). С. 29–34. URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/530>.

² Адамюк Д. І. Договірні форми передачі інноваційного продукту за кордон. *Правове регулювання інноваційних відносин: монографія*. Харків: Юрайт, 2013. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Atamanova/4_6.pdf.

обміні науково-технічними результатами на базі діяльності спільних підприємств за договором про створення спільних підприємств (у разі часткового передання майнових прав на технології та їх складові)); передання в заставу за договором застави майнових прав на технологію; передання прав за договором передання прав на техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення та інші інформаційні матеріали про технології та їх складові.

Тобто до цієї групи договорів трансферу технологій відносимо ті договори, які *повністю* (безпосередньо) *не спрямовані на визначення порядку використання об'єкта трансферу технологій*.

Підтримуємо слухне зауваження Н. В. Загрішевої, яка зазначає, що ознака використання технології є другорядною і лише супроводжує виконання головної мети у договорах, таких як: договір *надання послуг, консультативної допомоги (навчання персоналу), договір застави майнових прав на технологію, засновницький договір та статут, договір створення спільного підприємства* тощо. Такі договори мають інші системоутворюючі чинники. Вони включаються до кола договорів трансферу технологій лише тому, що предмет договору містить дії, пов'язані з майновими правами на технологію, але не містять в якості системоутворюючої ознаки направленість на використання майнових прав на технології¹.

Зазвичай трансфер технологій в Україні зводиться також до однієї з найпростіших його форм – *лізингу*. Зазначена форма трансферу технологій може бути ошадлива у випадку з недостатньою кількістю грошей у підприємства: використовуючи її, підприємство зможе регулювати рух грошових коштів ефективніше².

Оскільки *предметом договору лізингу* може бути майно, визначене індивідуальними ознаками, яке відповідає критеріям основних засобів відповідно до законодавства, то, наприклад, *передання науко-*

¹ Загрішева Н. В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 249 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6986/1/dis%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>.

² Когут М. В. Міжнародний трансфер технологій як чинник економічного зростання: дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Львів, 2017. 193 с. С. 134.

вих розробок на основі лізингу буде корисним для оренди обладнання, у виробництві для досягнення науково-технічного прогресу.

Прийнято вважати, що передумовою укладення договору лізингу є наявність домовленості між сторонами щодо всіх *істотних умов*. Але деякі із зазначених у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V істотних умов взагалі не можуть міститися в договорі лізингу, адже вони не відповідають змісту останнього.

При укладенні *договору лізингу складових технології права на ноу-хау* взагалі можуть бути відсутні в лізингодавця, тому їх передавання апріорі неможливе. Натомість зазначений Закон містить таку істотну умову, як *передання прав* на ноу-хау, техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення й інші інформаційні матеріали про технології та їх складові, які необхідні для ефективного їх використання, включаючи обмеження, пов'язані з умовами збереження конфіденційності інформації про технології та їх складові під час їх використання (абз. 10 ст. 16 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V)¹.

На практиці у питанні трансферу технологій поширення набули договори, які передбачають *комплексний технологічний обмін із наданням інжинірингових послуг*, тому перейдемо до аналізу *інжинірингу* як організаційної форми трансферу технологій.

Інжиніринг — це комерційна діяльність, якій, як будь-якій іншій підприємницькій діяльності, властиві певні особливості. Інжиніринг є видом договорів про виконання робіт, складовою яких є надання послуг зі створення інноваційного проекту, завдяки якому реалізуються створення, просування сучасних інновацій. При цьому юридичні обов'язки, що виникають із договору інжинірингу, та суб'єктивні права — це важлива складова його змісту².

¹ Падучак Б. М. Істотні умови договорів у сфері трансферу технологій. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 3 (53). С. 70–77. http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_3/paduchak.pdf.

² Мехеда В. Д. Договір інжинірингу у цивільному праві України: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2020. 206 с. С. 42.

Вирізняють такі види *інжинірингу*: 1) *консультаційний* (пов'язаний з інформаційно-консультаційним обслуговуванням за такими напрямками: а) складання й аналіз бізнес-планів, окремих проектних рішень; б) аналіз фінансової діяльності підприємства; в) консультування з питань оподаткування, оптимізації системи управління персоналом; г) розробка й аналіз інвестиційних проектів, консультування тощо); 2) *будівельний*, або загальний (пов'язаний із проектуванням об'єктів, постачанням обладнання та машин, їх монтажем і введенням в експлуатацію); 3) *технологічний* (пов'язаний із розробкою на замовлення науково-технічної продукції) розділами підприємств, установ та організацій тощо)¹.

Отже, у сфері трансферу технологій може бути укладений договір із надання послуг щодо використання технології та/або майна, в якому технологія об'єктивована (*консультаційний інжиніринг*). Він необхідний для надання консультацій і послуг із проектування, асистування та навчання кадрів, які забезпечують реалізацію технологій, і управлінського персоналу особи, якій передаються права на технологію та її складові).

У правовій літературі досить часто звертається увага на зв'язок *інжинірингу* з *консалтингом*, який полягає у консультуванні виробників, продавців, покупців стосовно широкого спектра питань у сфері юридичної, фінансової, технологічної, технічної діяльності тощо. Зазвичай компанії у цій сфері здійснюють проектування, реалізацію і впровадження проектів під генеральний підряд або «*під ключ*» на міжнародному рівні, а також виконують консалтингові місії (які полягають у розрахунку рентабельності підприємства), залучаючи висококваліфікованих експертів для кожної окремої сфери діяльності².

Комплексний (системний) *інжиніринг* складає сукупність інжинірингових послуг, що забезпечують можливість виконання проектів

¹ Мілаш В. С. Господарське право: курс лекцій у 2 ч. Харків: Право, 2008. 456 с. URL: <http://uristinfo.net/hozhajstvennoe-pravo/273-gospodarske-pravo-ch2-vs-milash/8703-pravove-zabezpechennja-innovatsijnoyi-dijalnosti-v-ukrayini.html?start=3>.

² Консалтинг і інжиніринг. Офіційний сайт компанії BETEN International. URL: http://www.beteninternational.com/ru/services_products.

«під ключ». Правовою основою виконання таких проєктів головним чином є договір підряду, що може охоплювати широке коло зобов'язань підрядника. Отже, до нього мають застосовуватися відповідні норми ЦК України, зокрема, гл. 61 «Підряд», а також Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V, якщо договір інжинірингу є договором змішаного типу і включає положення щодо *передання* технологій.

Надання інженерно-консультаційних послуг супроводжується зазвичай наданням *технічного сприяння*, що, зокрема, полягає в *переданні технологій*, допомозі з використання, експлуатації, ремонту відповідного об'єкта¹. Відповідно, інжинірингові послуги за цим договором є сукупністю інтелектуальних видів діяльності на основі наукоємних технологій.

Також може бути укладений договір на створення і передання науково-технічної продукції (*технологічний інжиніринг*). Поняття договору на створення і передання науково-технічної продукції зазначено у ст. 331 ГК України.

Об'єктом договору на створення і передання науково-технічної продукції є науково-технічна продукція — завершені науково-дослідні, проєктні, конструкторські, технологічні роботи і послуги, створені дослідні зразки або партії виробів, необхідних для проведення НДЦКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються суб'єктами господарювання (науково-дослідними, конструкторськими, проєктно-конструкторськими і технологічними установами, організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств)².

Наступна організаційна *форма трансферу технологій* — це передання майнових прав на технології та їх складові *при обміні*

¹ Капіца Ю. М. Трансфер технологій та охорона інтелектуальної власності в наукових установах: монографія. Київ: Центр інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України, 2015. 431 с. С. 160–161.

² Мілаш В. С. Господарське право: курс лекцій: у 2 ч. Харків: Право, 2008. URL: <http://uristinfo.net/hozjajstvennoe-pravo/273-gospodarske-pravo-ch2-vs-milash/8703-pravove-zabezpechennja-innovatsijnoyi-dijalnosti-v-ukrayini.html?start=3>.

науково-технічними результатами на базі діяльності спільних підприємств.

Про створення спільних підприємств у сфері трансферу технологій може йтися, коли відбувається часткове передання майнових прав на технології та їх складові, що може супроводжуватися укладанням договорів на постачання обладнання, комплектувальних частин, сировини, надання інжинірингових послуг, передання за договором ноу-хау тощо. Основна мета застосування цієї форми для суб'єктів трансферу технологій — отримання результату в поєднанні знань і досвіду у виробництві нового для певного ринку товару, продукції.

Щодо *застави майнових прав на технологію* слід зауважити, що Закон України «Про заставу» від 02 жовтня 1992 р. № 2654-ХІІ не містить дефініції «технологія» і не передбачає будь-яких дій щодо неї. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про заставу» від 02 жовтня 1992 р. № 2654-ХІІ предметом застави є майно та майнові права. Можна аргументувати, що майнові права на технологію можуть бути об'єктом застави, оскільки вони відсутні серед об'єктів, застава яких не допускається (ч. 4 ст. 4), і майнові права на технологію є об'єктом обігу, можуть бути відчужені заставодавцем, і на них може бути звернуте стягнення (ч. 2 ст. 4).

Частина 2 ст. 49 цього закону вимагає, щоб у договорі застави була зазначена особа, яка є боржником по відношенню до заставодавця. Таким чином, предметом застави можуть бути лише ті права, що існують у межах відносних правовідносин¹.

Остання організаційна *форма трансферу технологій* — передання прав на техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення й інші інформаційні матеріали про технології та їх складові.

Одним з основних завдань керівника проекту (НДДКР) є забезпечення виконання робіт у встановлений строк, у межах виділених коштів і з відповідною якістю. При цьому для успішної його реаліза-

¹ Загрішева Н. В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 249 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6986/1/dis%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>.

ції недостатньо лише скласти техніко-економічне обґрунтування, необхідно також скласти детальні плани, які враховують вимоги щодо використання ресурсів, інструкції, специфікації, креслення й інші інформаційні матеріали про технології та їх складові, необхідні для ефективного їх використання, оперативно контролювати виконання робіт, відстежувати строки і дотримуватися обмежень за обсягом фінансування, своєчасно вносячи корективи в допустимих розмірах і ті, що пов'язані з умовами збереження конфіденційності інформації про технології та їх складові під час їх використання. Заключним етапом цього процесу буде складання *договору про передання прав на техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення й інші інформаційні матеріали про технології та їх складові.*

Висновки. Підсумовуючи, окреслимо такі моменти:

За певними категоріями виокремлюють такі види трансферу технологій: залежно від типу передання технології розрізняють *вертикальний і горизонтальний трансфер технологій*; залежно від видів інноваційної політики виділяють: *корпоративний, регіональний, національний і транснаціональний (міжнародний) трансфер технологій*; за засобами передання технологій або за комерційною природою чи економічним змістом трансфер технологій поділяють на *комерційний і некомерційний.*

Виходячи з того, що *організаційні форми трансферу технологій систематизували за групами*, робимо висновок, що до першої групи форм слід відносити ті договори, які безпосередньо *пов'язані з процесом трансферу технологій* та за якими відбувається передання (передача): виключних майнових прав інтелектуальної власності за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; передання у користування майнових прав інтелектуальної власності за ліцензійним договором; майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності за договором франчайзингу (франчайзинг); прав на ноу-хау за договором передання ноу-хау. У другу групу варто виокремити ті форми, основою яких є договори, основна мета яких не пов'язана з реалізацією майнових прав на технології, які не спрямовані на визначення порядку використання об'єкту трансферу технологій, але за якими відбувається: відчуження майна в

якому технологія об'єктивована за договором про надання в оренду або лізинг складових технологій, обладнання (лізинг); надання послуг щодо використання технології та/або майна в якому технологія об'єктивована за договором з інформаційно-консультаційним обслуговуванням (консультаційний інжиніринг); виконання робіт за договором на створення і передання науково-технічної продукції (технологічний інжиніринг); передання майнових прав інтелектуальної власності при обміні науково-технічними результатами на базі діяльності спільних підприємств за договором про створення спільних підприємств (у разі часткового передання майнових прав на технології та їх складові)); передання в заставу за договором застави майнових прав на технологію; передання прав за договором передання прав на техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення та інші інформаційні матеріали про технології та їх складові.

3.2. Критерії ефективності інноваційної діяльності: правовий аспект

Анотація до розділу монографії. У дослідженні здійснений аналіз процесів визначення ефективності інноваційної діяльності та її складових. Виявлені проблемні питання правового регулювання та механізмів встановлення показників ефективності інноваційної діяльності, запропоновані шляхи вирішення зазначених проблемних питань.

Актуальність. Оцінка ефективності інноваційної діяльності є головною умовою для стабільного та ефективного функціонування учасників господарських відносин.

Сучасний інноваційний шлях розвитку національної економіки, умови функціонування на ринку інновацій вимагають від суб'єктів інноваційної діяльності підвищення ефективності господарської діяльності. Тому, актуальність дослідження питань правової регламентації ефективності інноваційної діяльності безпосередньо викликана потребою розгляду нових аспектів оцінки стану інноваційної діяльності згідно із систематичним упорядкуванням критеріїв ефективності.